

Holberg og det 21. århundrede

Det faglige og det kulturelle grundlag for en digitaliseret og nykommenteret udgivelse af Ludvig Holbergs samlede værker

Hvilke faglige og teknologiske forventninger kan forskellige læsere og brugere fra begyndelsen af det 21. århundrede forventes at stille til en udgivelse af Ludvig Holbergs forfatterskab, *forudsat* at det publiceres i såvel trykt som digitalt medie?

....

De overvejelser, der udtrykkes i denn artikel, er ikke et knæfald for det nye medie (internettet) og dets brugere på bekostning af det gamle (bogen) og dets læsere. Begge medier er under forandring. Den i denne bog omtalte udgivelse af *Ludvig Holbergs Samlede Skrifter* (1913-42), er et åbenlyst eksempel på, at på blot få årtier kan de stabile værdier, man tror knytter sig til en bogudgivelse, forandres. Det er ofte af selve bogproduktionen *afledte* forhold som tilgængelighed (oplag, (orto)grafisk udstyr, distributionsformer og lagerføring), holdbarhed (fagligt som materielt) og læserens faglige forudsætninger og behov, der rykker ved bogens autonome stabilitet. Omvendt *kan* det digitale medies konstante opdateringsmuligheder – hvis den faglige kvalitet sikres – medvirke til at holde en klassiker som Holberg levende henover skiftende tiders tekstbearbejdnings- og -udgivelser

....

Studiet af teksters samspil med hinanden og med læserne, deres intertekstualitet og receptionsæstetik, har fornyet de ældre former for komparative, ofte filologisk baserede studier, der længe har gjort sig afgørende gældende i Holberg-forskningen. Jeg skal udelukkende fremhæve en bestemt vinkel på dette forskningsfelt.

Centralt står nemlig Gérard Genettes begreb om "transtekstualitet", der indbefatter en mere smidig tekstforståelse end man har været vant til i Holberg-forskningen. Begreb kan instrumentaliseres på to måder. For det første kan det bruges til at *udrede, organisere og klassificere* det tekstkorpus, der skal implementeres i Ludvig Holbergs digitale base, og dermed danne tekstgrund for såvel den trykte som den digitale udgivelse. For det andet kan det lægges til grund for de *navigerings- og søgeprincipper*, som den digitale publicering, hjemmesiden, bygges op efter og hvor ud fra man kan søge i basen.

Transtekstualiteten lader sig underindele i fem kategorier: Intertekstualitet, paratekstualitet, arketekstualitet, metatekstualitet og hypertekstualitet. Disse kategorier kan under ét appliceres på det holbergske tekstkorpus. Her holder jeg mig dog til den første og den sidste kategori, hhv. *intertekstualiteten* og *hypertekstualiteten*, der er den åbenlyst relevante for nærværende. Desuden afgrænses karakteristikken af relevansen for det holbergske tekstkorpus til komedieværket. Komedieværket udgør den mest fortolkede hoveddel af forfatterskabet, og er den teksttype i forfatterskabet, hvor værkbegrebet er mest differentieret (det trykte tekstforlæg er blot en del af dette værk) og transtekstualiteten således mest åbenbar.

Intertekstualitet er enkeltspor af andre værker via citat, plagiat, parodi, allusion etc. Begrebet betegner snævert de mere eller mindre påviselige og statiske, men ikke nødvendigvis intenderede *tekstinterne* relationer mellem en tekst og en anden tekst eller andre tekster. Dette er det klassiske domæne for Holbergreceptionen, specielt de tekstfilologiske studier af de mulige tekstforlæg for Holbergs værker.

Hypertekstualitet vil sige påviselige transformationsforhold mellem teksten og en tidligere tekst, der ifølge Genette blot er af mere intenderet og gennemgribende art end intertekstualiteten. Begrebet betegner det *værktransformative* forhold mellem en tekst, *hyperteksten*, og en tidligere tekst, *præteksten* eller *hypoteksten*, der evt. skrives helt over og viskes ud af den nye hypertext – og *vi kan her føje til*: de konkrete iscenesættelser af Holbergs komedier, såvel i tekstbearbejdning som scenisk opførelse, hvor Holbergs 'oprindelige' tekst er den primære hypotekst og den litterære hhv. teaterhistoriske tradition og receptionshistorie, iscenesættelsen er i dialog eller opgør med er den anden, ikke mindre udtalte, men tekstligt mere upåviselige hypotekst.

Dette har to implikationer for nærværende.

For det første ligger en sådan forståelse i forlængelse af forskningstraditionens komparative studier af Holbergs værker ud fra fastlagte originalitetskrav og genreforståelser, der bygger på *hierarkiske* relationer mellem hypotekst (det være sig en Holbergtekst eller et forlæg herfor) og dens hypertext (det være en Holbergtekst, men især senere versioneringer heraf, især teatrets løbende bearbejdnings af komedieteksterne eller sprogligt moderniserede udgaver af andre Holbergværker).

For det andet kan dette suppleres med en mere *sideordnende* tekstopfattelse, der anerkender især hypertextualitetens mere dynamiske, men ikke mindre forpligtende tilgang til teksters samspil med hinanden (fx Holbergs 'oprindelige' tekst og en moderne versionering heraf) og med andre ikke-litterære hhv. teaterhistoriske kilder og resurser.

I et udgivelsesøjemed som nærværende kan disse to tekstopfattelser supplere hinanden på bedste vis.

Den første mere hierarkiske tekstopfattelse med fordel lægges til grund for *bogudgivelsens* organisering af forfatterskabet i bestemte *genregrupper*. I bogudgivelsen er Holbergs værker af gode grunde hypoteksten, hvor ud fra der kommenteres til diverse kontekstuelle og hypertextuelle sammenhænge, før, under og efter hypotekstens, dvs. Holbergværkernes tilblivelse.

Den anden mere sideordnende tekstopfattelse med fordel kan lægges til grund for den *digitale* publicering af det samlede holbergske tekstkorpus via en hjemmeside på internettet. I den digitale udgivelse indgår Holbergs oprindelige værker sidestillet med hele det øvrige holbergske tekstkorpus (herunder kommentarer og teatrets tekstversioneringer af komedierne) og øvrige kontekster i en stor digital hypertext.

[Ovenstående opgraderer] klassikerdiskussionens pragmatik på bekostning af dens dogmatik – dvs. hvad en klassiker faktisk *er og kan blive til*, fremfor hvad den har været eller bør være. Den klassiske eller kanoniserede tekst rummer transtekstuelle egenskaber, der ligestiller tekstens *bagudrettede* funktioner (dvs. dens sammenlignelighed med bagvedliggende litterære tekster; således i den komparative litteraturforskning), med tekstens *fremadrettede* funktioner (som grundlag for nye bearbejdnings af teksten; fx sprogligt moderniserede udgaver af Holbergs værker eller teatrets iscenesættelse af en Holbergkomedie, der så igen kan virke tilbage på den tekstkritiske praksis).

Tekster aktiveres således ikke kun i *forskerens* studier af den forlæg og inspirationskilder, men også af publicering og distribution gennem nye *medier* (her det digitale medie) og i dens deraf følgende møde med nye *brugere*.

[luk]

